ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗΙ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΛΑΣΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Δ. ΓΡΑΦΕΙΑΔΟΥ, ὑποδ. τοῦ Ὀρφανοτροφείου Χατζηκώστα.

ΕΝ ΤΗΙ ΗΜΕΔΑΠΗΙ
Συνδρομὴ ἐτησία προπληρωτέα
δραχ. 6
Παρακαλοῦμεν τοὺς καθυστεροῦντας νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὴν ἐν συστημένῃ ἐπιστολῇ.

ΥΠΟ
Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ὁδὸς Ἀναγνωστοπούλου ἀριθ. 16.

ΕΝ ΤΗΙ ΑΛΛΟΔΑΠΗΙ
Συνδρομὴ ἐτησία προπληρωτέα
φρ. χρ. 7
Ἀποστέλλεται διὰ συστημένης ἐπιστολῆς εἰς μονόγροσσα γραμματόσημα Τουρκίας (5 γρ. 1 φρ.

Ἀριθ. 12 Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1893. Ἔτος Β'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Herbert Spencer. Α'. Τίνα μαθήματα ἔχουσι μείζονα ἀξίαν.—Ψυχολογικαὶ μελέται.—Διάψευσις ψευδολογημάτων.—Γνῶμαι ἐπὶ τῶν τεθέντων ζητημάτων.—Γραμματοκιβώτιον «Ἐκπαιδεύσεως».

HERBERT SPENCER

Α'. Τίνα μαθήματα ἔχουσι μείζονα ἀξίαν.

Δεύτερον ἀνάγνωσμα.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀναγνώσματι ἐλέγομεν, ὅτι εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους παρατηρεῖται οἱονεὶ ὡς κληρονομικὸν κακὸν ἡ ἐπίδειξις, ὅτι αὕτη εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε παρουσιάζεται πανταχοῦ καὶ ἐν τῇ ἐνδυμασίᾳ ἡμῶν καὶ ἐν τῇ παιδεύσει, ὅτι δὲν ἐξετάζομεν ποῖα πράγματα εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀναγκαῖα, ποῖα θεραπεύουσι χρείας σωματικὰς ἢ ψυχικὰς καὶ εἰς ταῦτα νὰ ἐπιδοθῶμεν, ἀλλὰ ποῖα ἀρέσκουσιν εἰς τοὺς ἄλλους, ποῖα συνεπάγονται πλείονα ἐπιδοκιμασίαν, τιμὴν καὶ ὑπόληψιν, ποῖα παρέχουσιν ἡμῖν θέσιν τιμητικήν, ποῖα ἐκπλήττουσι περισσότερον. Ὅτι ὅπως ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν οὐδέποτε ἐρωτῶμεν τί εἴμεθα, ἀλλὰ πῶς θεωρεῖ ἡμᾶς ὁ κόσμος, τοιουτοτρόπως καὶ ἐν τῇ ἀνατροφῇ δὲν ἐξετάζομεν ποῖα μαθήματα βελτιοῦσι πράγματι ἡμᾶς καὶ τὴν τύχην ἡμῶν ἀλλὰ ποῖα ἀρέσκουσιν εἰς τοὺς ἄλλους. Ὅτι τὸ ζήτημα τῶν ζητημάτων εἶναι πῶς νὰ ζήσωμεν τελείως δηλ. πῶς νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸ σῶμα ἡμῶν, πῶς τὸ πνεῦμα ἡμῶν, πῶς νὰ ποριζώμεθα τὰ πρὸς τὸ ζῆν, πῶς νὰ ἀνατρέφωμεν τὰ τέκνα ἡμῶν, πῶς νὰ φερώμεθα ὡς πολῖται, πῶς νὰ ἐπωφεληθῶμεν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς φύσεως, πῶς νὰ μεταχειρισθῶμεν τὰς δυνάμεις ἡμῶν πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων. Ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε σπουδαιότατον ἅμα δὲ καὶ δυσχερέστατον. Κατεστρώσαμεν δὲ τοῦτο, ἀνευρόντες πέντε τὰ σπουδαιότατα τοῦ ἀνθρώπου καθήκοντα, εἰς ἃ ὑπάγονται αἱ σπουδαιότεραι καὶ ἀναγκαιότεραι τοῦ ἀνθρώπου ἐνέργειαι. Ταῦτα δὲ εἶναι 1) πῶς νὰ ζήσωμεν, 2) πῶς νὰ ποριζώμεθα τὰ πρὸς τὸ ζῆν, 3) πῶς νὰ ἀνατρέφωμεν τὰ τέκνα ἡμῶν, 4) πῶς νὰ φερώμεθα ὡς πολῖται καὶ 5) πῶς νὰ ἐπωφεληθῶμεν τὰ προϊόντα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ νὰ καταστήσωμεν τὸν βίον ἡμῶν ἀνθρωπινώτερον καὶ ἡδύν. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου, τῆς αὐτοσυντηρησίας, εἴπομεν ὅτι ἡ φύσις, καλῶς ποιοῦσα καὶ προνοοῦσα, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐμπιστευθῇ τοῦτο, σπουδαιότατον ὄν, εἰς τὸ ὀλίγωρον καὶ ἀσταθὲς ἡμῶν, καὶ ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὑπολείπεται ἡμῖν μόνον τὸ καθῆκον νὰ μὴ ἀνθιστάμεθα εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ νὰ ὑπακούωμεν εἰς αὐτήν. Ὅτι καθῆκον ἔχομεν νὰ προφυλάξωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ θανάτου ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάσης ἀσθενείας, τὴν ὁποίαν συνεπάγεται πᾶσα τῶν φυσιολογικῶν νόμων παράβασις. Εἴπομεν πρὸς τούτοις ὅτι οὐδεμία διατάραξις τῶν κανονικῶν λειτουργιῶν τῆς ζωῆς δύναται νὰ παρέλθῃ χωρὶς νὰ ἀφήσῃ βλάβην τινὰ διαρκῆ, ἔστω καὶ ἀνεπαίσθητον. Ὅτι πολλαὶ τοιαῦται βλάβαι, διὰ τὰς ὁποίας ἡ φύσις τηρεῖ ἀκριβέστατον λογαριασμόν, φέρουσιν ὡς ἔλλειμμα κατ' ἀνάγκην τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ βίου ἡμῶν χωρὶς ἀνάγκης τὸ καταφρονοῦμεν καὶ ἀλογίστως τὸ θυσιάζομεν. Καὶ περὶ μὲν τούτων πάντων ὡμιλήσαμεν διὰ μακρῶν. Ὑπολείπεται δὲ ἡμῖν ἀκόμη νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῶν τεσσάρων ζητημάτων δηλ. 1) πῶς νὰ ποριζώμεθα τὰ πρὸς τὸ ζῆν, 2) πῶς νὰ ἀνατρέφωμεν τὰ τέκνα ἡμῶν, 3) πῶς νὰ φερώμεθα ὡς πολῖται καὶ 4) πῶς νὰ καταστήσωμεν τὸν βίον ἡμῶν ἀνθρώπινον καὶ ἡδύν, ἀπολαύοντες τῶν ἀγαθῶν τῆς φιλολογίας καὶ τῶν ὡραίων τεχνῶν. Περὶ ἑνὸς ἑκάστου τούτων ἀρχόμεθα ἤδη εὐθὺς ἐν τοῖς ἑπομένοις διὰ μακρῶν νὰ ὁμιλήσωμεν. Καὶ ἐν πρώτοις ἂς ἐξετάσωμεν ποῖαι εἶναι αἱ γνώσεις αἱ φέρουσαι ἡμῖν κέρδη, αἱ ποριζουσαι ἡμῖν τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὅτι δὲ ταῦτα τὰ μαθήματα εἶναι

σπουδαῖα, πάντες ἀνομολογοῦσι, πολλοὶ δὲ μάλιστα θεωροῦσι ταῦτα ὡς τὸν πρῶτον καὶ ἔσχατον τῆς ἀνατροφῆς σκοπόν. Καὶ ὅμως, εἰ καὶ θεωροῦσι ταῦτα ὡς σπουδαιότατα καὶ ἀναγκαιότατα, ὅμως δὲν ἐξετάζει ἴσως οὐδείς, τίνες ἄρά γε εἶναι αὗται αἱ γνώσεις. Ἡ ἀνάγνωσις, ἡ γραφή, ἡ ἀριθμητικὴ φαίνεται ὅτι εἶνε ἐπιτηδειότατα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἄνευ ἀμφιβολίας τὰ μαθήματα ταῦτα εἶναι πρόσφορα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἀλλ' ὡς μέσα θεωρούμενα, οὐχὶ ὅμως, ὡς συνήθως ἐκλαμβάνονται, ὡς τελικὸς σκοπός. Δὲν μανθάνομεν τὴν ἀνάγνωσιν διὰ νὰ ἠξεύρωμεν νὰ ἀναγινώσκωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ δυνάμεθα νὰ πλουτίζωμεν καὶ καθαρίζωμεν τὰς ἰδέας ἡμῶν, ἀναγινώσκοντες ἐν βιβλίοις ἰδέας ἄλλων ἀνθρώπων. Ἐκτὸς λοιπὸν τούτων τῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀποσκόπως ἐν τοῖς σχολείοις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διδάσκονται, διδάσκονται ἐν τοῖς σχολείοις ἡμῶν καὶ μαθήματα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἔχωσι καμμίαν χρησιμότητα εἰς τὸν πρακτικὸν τοῦ μαθητοῦ βίον, παραμελοῦνται δὲ ἄλλα, ἄνευ τῶν ὁποίων αἱ πρακτικαὶ ἐνέργειαι τοῦ ἀνθρώπου θὰ γίνωνται πλημμελῶς πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κακοδαιμονίαν.

Ὁ Ἀριστοτέλης εἶπεν ὅτι τὸ ζητεῖν πανταχοῦ τὸ χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον ἥκιστα ἁρμόττει τοῖς μεγαλοψύχοις καὶ ἐλευθέροις. Καὶ ἴσως τις ἀκούων ἐμοῦ ἐξαίροντος τὴν σημασίαν τῶν πρακτικῶν γνώσεων θεωρήσῃ με ὡς μικροψύχως καὶ ἀνελευθέρως ἀντιλαμβανόμενον τῆς ἀνατροφῆς, μὴ δυνάμενον δὲ ἢ μὴ θέλοντα νὰ κατανοήσω τὸ ὕψος τῶν ἰδανικῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα μανθάνομεν ἐν τῇ γραμματολογίᾳ καὶ ἐν ταῖς ὡραίαις τέχναις. Ὁ τοιοῦτος πλανᾶται πλάνην φρικτήν. Δὲν ἐπιθυμοῦμεν οὐδαμῶς οὐδενὸς νὰ φανῶμεν ὑποδεέστεροι ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἰδεωδῶν μαθημάτων. Καὶ θὰ ἐλέγομεν πρὸς μόνα ταῦτα νὰ ἐστρέφομεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν, ἂν εἴχομεν ἄλλως, ἢ ὅπως ἤδη ἔχομεν. Δὲν τολμῶ ὅμως, οὐδ' εἶναι φρόνιμον πιστεύω, ἐν ᾧ στερούμεθα τῶν πρὸς τὸ ζῆν, νὰ εἴπω, ἃς μὴ μέλῃ ἡμῖν διὰ τὴν ζωήν, ἃς ζητήσωμεν μόνον νὰ ἀπολαύσωμεν τῶν ἀπολαύσεων τοῦ πνεύματος. Τοιαύτη παίδευσις ἰδανικὴ προϋποθέτει ὑλικὴν εὐημερίαν. Ἡ καθαρῶς ἰδεώδης παίδευσις εἶναι κατορθωτὴ εἰς ἀνθρώπους, ἀπηλλαγμένους πως τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν, εἰς ἀνθρώπους μὴ ἐξαρτωμένους ἐν πολλοῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Διὰ νὰ ἀνυψώσωμεν τὸν ἄνθρωπον ὀλίγον τι καὶ καταστήσωμεν αὐτὸν ἀληθινὸν ἄνθρωπον, ἀνάγκη νὰ ἀπαλλάξωμεν τοὐλάχιστον μέρος τῆς προσοχῆς του ἀπὸ τὰς ἐργασίας τὰς πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων, ἀνάγκη νὰ ἐξοικονομήσωμεν εἰς αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν νὰ δύναται νὰ ἐνασχολῆται καὶ μὲ πνευματικωτέρας ἐργασίας. Ὁ Σενέκας λέγει, ἔχεις νὰ κάμῃς μὲ τὸν στόμαχον τῶν ἀνθρώπων, ὁ ὁποῖος ἂν δὲν εἶναι ἀναπαυμένος, σοὶ κρημνίζει πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς βελτίωσιν αὐτῶν. Ὁ πολιτισμὸς συνδέεται στενότατα μὲ τὴν ὑλικὴν τοῦ λαοῦ εὐημερίαν καὶ ἄνευ ταύτης δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Καὶ διὰ τοῦτο τρέφω ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι, ὅπως ἡμεῖς καὶ οἰκονομολογικῶς καὶ πολιτικῶς ἔχομεν, ἀνάγκη νὰ φροντίσωμεν οἱ ἴδιοι νὰ καλλιεργήσωμεν καὶ τὰς τέχνας καὶ τὴν βιομηχανίαν, μᾶλλον παντὸς ἄλλου. Μεταξὺ τῶν λοιπῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἔχουσι τὰ σχολεῖα, πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ ἐπιδιώκηται καὶ οὗτος, διὰ ποίων μαθημάτων νὰ κεντηθῇ πως ὁ ζῆλος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ὅτι δέ τινα τῶν μαθημάτων τούτων εἶναι εἰσηγμένα εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα, ἀποδεικνύει, πόσον ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη αὐτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀρχικὸς αὐτῶν καὶ κύριος σκοπὸς δὲν γινώσκεται, ἡ διδασκαλία καὶ αὐτῶν τῶν ὀλίγων μαθημάτων δὲν ἀποβαίνει καρποφόρος.

Εἰπόντες ἤδη τοὺς λόγους τῆς ἀναγκαιότητος τῶν μαθημάτων τῶν πρακτικῶν, ἃς ἐπιχειρήσωμεν νὰ ὁρίσωμεν καὶ ποῖα εἶναι τὰ μαθήματα ταῦτα.

Ἂν ἐξαιρέσωμεν ὀλίγους ἀνθρώπους, πάντων τῶν λοιπῶν ἡ ἐργασία θὰ εὕρωμεν ὅτι συνίσταται εἰς τὰ τρία ταῦτα, ἢ νὰ παράγωσιν, ἢ νὰ ἐπεξεργάζωνται ἢ νὰ διανέμωσι τὰ πρὸς τὸν βίον. Ἀλλ' ἅπασαι αὗται αἱ ἐργασίαι, διὰ νὰ γίνωνται ἐπιτυχῶς, διὰ νὰ πηγάζῃ ἐκ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν πολὺς πλοῦτος, ἀνάγκη νὰ ὁδηγῶνται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης. Ὁ γεωργός, διὰ νὰ εὐδοκιμήσωσιν αἱ ἐργασίαι του, πρέπει νὰ ἠξεύρῃ ἐκ τῆς ἐπιστήμης πῶς πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ τὴν γῆν, διὰ νὰ τελεσφορῇ ὁ σῖτος. Ὁ ποιμὴν διὰ νὰ πολλαπλασιάσῃ καὶ παχύνῃ τὰ πρόβατά του πρέπει νὰ ἠξεύρῃ ἐκ τῆς ἐπιστήμης τῆς βιολογικῆς ὁποῖα μέτρα κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ. Ταῦτα λέγων δὲν ἐννοῶ νὰ μορφώνωμεν ἐν τοῖς σχολείοις ἡμῶν ἐπιστήμονας εἰδικούς. Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον καὶ ἐν πολλοῖς καὶ περιττόν. Ἀλλὰ τοῦτο λέγω νὰ διδάσκωμεν ἐκείνας τὰς γνώσεις, αἱ ὁποῖαι διαφωτίζουσι τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ποιοῦσιν αὐτὰς ἀποτελεσματικωτέρας. Πρέπει λοιπὸν τὰ πρακτικὰ ἐξαγόμενα τῶν ἐπιστημῶν διὰ τῶν σχολείων νὰ διαδώσωμεν εἰς τὸν λαόν.

Πρὸ παντὸς δὲ ἄλλου πρέπει νὰ καλλιεργηθῶσι παρ' ἡμῖν, ὡς πρέπει, αἱ φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι. Ἐκ δὲ τῆς φυσικῆς καὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδέποτε παρ' ἡμῖν, ἔστω καὶ ἐπιπόλαιος ἐγένετο διδασκαλία. Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ μέρος διέπει πλείστας τῆς ἀνθρωπότητος ἐνεργείας, ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ τοῦ μέρους ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία τῆς σημερινῆς βιομηχανίας. Εἶναι δὲ τοῦτο ἡ μηχανική. Ἴσως εἴπῃ τις ἐνταῦθα, ἡ μηχανικὴ ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἀναγκαία εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, ἔνθα πανταχοῦ εἶναι αἱ μηχαναὶ εἰσηγμέναι, εἰς ἡμᾶς δὲν εἶναι ἀκόμη καιρός. Τοιαῦται ἰδέαι δεικνύουσιν ἀπειρίαν τοῦ τρόπου τῆς προόδου τῶν ἐθνῶν. Εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἤδη εἰσέρχονται εἰς τὴν σταδιοδρομίαν, καὶ τὰ ὁποῖα τείνουσι μετὰ φιλοτιμίας

καὶ προθυμίας εἰς τὸν πολιτισμόν, ἡ ἐμφύτευσις καὶ καλλιέργεια ἐκείνων τῶν μέσων, δι' ὧν θὰ δύνανται ἀνετώτερον καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ πλείονα νὰ κερδαίνωσιν, εἶναι πρὸ παντὸς ἄλλου ἀναγκαία. Ὁ πολιτισμὸς ἔχει τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι γεννᾷ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνάγκας. Ὁ πεπολιτισμένος ἄνθρωπος ἔχει καὶ περισσοτέρας ἀνάγκας, καὶ ὅσῳ περισσότερον πολιτίζεται, τοσούτῳ μᾶλλον καὶ αἱ ἀνάγκαι αὐτοῦ αὐξάνουσιν. Ἐπαυξανομένων δὲ τῶν ἀναγκῶν, ἀπαιτοῦνται βεβαίως καὶ περισσότεραι δυνάμεις πρὸς παρασκευὴν τῶν μέσων, δι' ὧν πληροῦνται αὐταὶ αἱ ἀνάγκαι. Καὶ ἂν δὲν ἐπενοοῦντο αἱ μηχαναί, τότε ἔπρεπεν ἡ ἀνθρωπότης, ὅσῳ περισσότερον ἐπιδίδει εἰς τὸν πολιτισμόν, τοσούτῳ νὰ γίνηται καὶ ἐργατικωτέρα, ἤτοι νὰ ἐργάζηται βαναύσους ἐργασίας διὰ νὰ παρασκευάζῃ ἑαυτῇ τὰ μέσα. Καὶ τότε πᾶσα τοῦ ἀνθρώπου ἡ προσοχὴ θὰ περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν του, δὲν θὰ ὑπελείπετο δ' αὐτῷ χρόνος πρὸς ἐνασχόλησιν πνευματικωτέραν καὶ ἀνθρωπινωτέραν. Ἂν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἑορτάζῃ τὴν σήμερον πάνυ δικαίως θρίαμβον μέγαν, ἑορτάζει διότι κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ ἑαυτῷ τὴν φύσιν καὶ καταστήσῃ αὐτὴν δούλην, ἐργαζομένην μὲν αὐτὴν ἀντ' αὐτοῦ, ἀφίνουσαν δὲ αὐτὸν ἐλεύθερον νὰ ἀφιερωθῇ εἰς πνευματικωτέρας ἀπολαύσεις. Ἐκεῖ λοιπόν, ἔνθα πρόκειται νὰ διαδοθῇ ὁ πολιτισμός, πρέπει νὰ διαδοθῇ ἡ κάλλιον προηγηθῇ ἡ καλλιέργεια τῶν τεχνῶν καὶ τῆς βιομηχανίας· διότι αὗται παράγουσι πλοῦτον, ὁ δὲ πολιτισμὸς ἄνευ πλούτου δὲν εἶναι δυνατός.

Αἱ φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι εἶναι τὰ μαθήματα, πρὸς ἃ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν· διότι διὰ τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν γνωρίζομεν τὴν φύσιν καὶ γινόμεθα ἱκανοὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ ἐκμεταλλευθῶμεν τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς καὶ νὰ γίνωμεν ὑλικῶς εὐδαίμονες. Ἀφ' ὅτου οἱ Εὐρωπαῖοι ἤρχισαν νὰ ἐρευνῶσι τὴν φύσιν, ἤρχισαν καὶ γιγαντείως νὰ προοδεύωσι. Ἀπὸ τοῦ Βάκωνος τοῦ περιφήμου φυσικοῦ καὶ φιλοσόφου Ἄγγλου, ὅστις ἀνδρικώτατα κόπτει ἅπαξ διὰ παντὸς τοὺς δεσμούς, δι' ὧν ἦτο ἐπὶ τόσους αἰῶνας δεσμευμένη πρὸς αἰσχύνην τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας ἡ ἀνθρωπότης, ὅστις ὡς ἀκλόνητος φράκτης ἵσταται πρὸ τοῦ ὁρμητικοῦ ῥεύματος τῆς ἐποχῆς του, ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτὸ νὰ ἀλλοδρομήσῃ, ὅστις διὰ δριμείας γλώσσης ἐκφραζούσης ὑγιεῖς γνώμας μεγάλου πνεύματος φέρει τὰ ἀπονεναρκωμένα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πνεύματα εἰς συναίσθησιν τῆς ἀθλίας καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις καταστάσεώς των, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι οὐχὶ οἱ παλαιοὶ μόνοι εἶναι τὸ πνευματικὸν τροφεῖον τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι τὴν φύσιν πρέπει νὰ γνωρίζωμεν οὐχὶ ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους ἢ ἐκ τοῦ Πλινίου, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως . . . «Τοῦτο ἤθελε προσάψει ὄνειδος εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, λέγει ὁ Βάκων, ἂν περιορίσωμεν τὸ πνεῦμα ἡμῶν εἰς τὰ στενὰ τῶν ἀρχαίων ὅρια κατ' ἐποχήν, καθ' ἣν νέοι κόσμοι, νέαι θάλασσαι, νέοι ἀστέρες καθ' ἑκάστην ἀνακαλύπτονται. Καιρὸς τώρα εἶναι νὰ στρέψωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν καὶ εἰς τὰ βιβλία τῆς φύσεως». Ταῦτα ἔλεγεν ὁ Βάκων ἐν τῇ δεκάτῃ ἕκτῃ ἑκατονταετηρίδι Μ. Χ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης μέχρι σήμερον δὲν παρῆλθον 300 ἔτη ἀκόμη, καὶ ὅμως ἐντὸς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἡ ἀνθρωπότης ἔκαμε τόσας προόδους, ὅσας δὲν ἠδυνήθη νὰ κάμῃ ἐντὸς χιλιάδων ἐτῶν. Ἐν αὐτῇ τῇ ἐποχῇ πίπτουσιν αἱ μεγάλαι καὶ καταπληκτικαὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀνακαλύψεις. Αὗται δὲ δὲν συμβαίνουσι κατὰ τύχην, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκαία συνέπεια τῆς γνώσεως τῆς φύσεως ἤτοι τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἄγνοια τῶν νόμων τῆς φύσεως πόσους ἀνθρώπους δὲν ἔρριψεν εἰς ἀνεπανορθώτους συμφοράς! Ἂν κατασκευάζωνται ἤδη σταθερώτεραι καὶ ἀσφαλέστεραι γέφυραι, ἂν τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας γίνωνται καλλίτερα, ἂν τὰ πλοῖα ἀσφαλῶς δύνανται νὰ διαπλέωσιν ὠκεανούς καὶ ἄπειροι ἄλλαι ὠφέλειαι προσγίνωνται εἰς τὸν ἄνθρωπον, τοῦτο ὀφείλομεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς μηχανικῆς. Ἂν τὰ ἐργοστάσια ἤδη δι' ὀλίγης θερμαντικῆς ὕλης ἐκτελῶσι τὰς ἐργασίας των, ἂν οἱ μύωπες καὶ οἱ πρεσβύωπες ἔχωσιν ἤδη πάλιν τοὺς ὀφθαλμούς των, ἂν διὰ τοῦ μικροσκοπείου ἀνακαλύπτωμεν ἤδη ἀσθενείας καὶ νοθεύσεις, ἂν διὰ τῶν ἐπιδιωρθωμένων φάρων ἀποφεύγωμεν ναυαγίας, ἂν ὁ ἠλεκτρισμὸς καὶ ὁ μαγνητισμὸς σώζῃ καθ' ἑκάστην ἀπείρων τὴν ζωήν, ἂν διὰ τῆς πυξίδος δυνάμεθα ἤδη νὰ διευθυνώμεθα εἰς οἷον μέρος τοῦ κόσμου θέλομεν πρὸς τὰς ποικίλας ἡμῶν χρείας, καὶ οὕτω νὰ καθιστῶμεν τὸν βίον ἡμῶν εὐδίωτον, ἂν διὰ τοῦ τηλεγράφου δυνάμεθα παραυτίκα νὰ κανονίζωμεν ἐμπορικὰς ὑποθέσεις, ἂν δι' αὐτοῦ δύνανται νὰ διευκολύνωνται πολιτικαὶ καὶ διπλωματικαὶ σχέσεις, ἴσως δὲ πολλάκις καὶ νὰ ἀναστέλλωνται πόλεμοι τῶν ἐθνῶν, ἂν καθόλου τόσαι καὶ τόσαι εὐεργεσίαι γίνωνται καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον βίον ἡμῶν, ταῦτα πάντα χρεωστοῦμεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς φυσικῆς καὶ ταύτης μόνης.

Ἔπειτα ἡ χημεία πόσην σημασίαν ἔχει εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ἡμῶν τὴν σήμερον μάλιστα, ὅτε κατώρθωσε νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰς πλείστας τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν! πόσας ὠφελείας πρακτικὰς συνεπάγεται ἡ γνῶσις τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων, τῆς γεωλογίας!

Καὶ ἔπειτα ἡ ἐπιστήμη περὶ τοῦ βίου, ἡ βιολογία, δὲν ἀσκεῖ ἄρά γε μεγίστην δύναμιν εἰς πάσας τὰς ἐργασίας τὰς γινομένας πρὸς αὐτοσυντηρησίαν; Ἡ βιολογία εἶναι ἡ λογικὴ τῆς γεωργικῆς βάσις. Ποικίλας βιολογικὰς ἀληθείας ἐπειράθησαν πολλοὶ γεωργοὶ νὰ ἐφαρμόσωσι καὶ ἐφήρμοσαν αὐτὰς ἐπιτυχῶς, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀκόμη βιολογικὴ ἐπιστήμη, ὅτι π.χ. τινὰ λιπαντικὰ εἴδη ἁρμόζουσι μᾶλλον εἰς ὡρισμένα εἴδη φυτῶν, ὅτι εἴδη τινὰ

σπαρτῶν καθιστῶσι τὸ ἔδαφος ἄγονον πρὸς ὡρισμένα ἄλλα εἴδη φυτῶν· ὅτι ἵπποι ἢ βόες φειδωλῶς τρεφόμενοι, δὲν δύνανται νὰ ἐργαθῶσι πολύ· ὅτι αὐτὴ ἢ ἐκείνη ἡ ἀσθένεια τῶν βοῶν ἢ τῶν προβάτων ἐγεννήθη ἐκ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς αἰτίας. Τοιαῦται καὶ ἄλλαι γνώσεις, τὰς ὁποίας ὁ γεωργὸς καθ' ἡμέραν ἐκ πείρας μανθάνει πρὸς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῶν φυτῶν καὶ ζῴων, ἀποτελοῦσι τὸν θησαυρὸν τοῦ γεωργοῦ. Καὶ ὅσῳ μεγαλείτερος εἶναι ὁ θησαυρὸς οὗτος, τοσούτῳ καὶ ὀρθοτέρα καὶ ὑγιεστέρα πρᾶξις, τοσούτῳ καὶ πλοῦτος περισσότερος καὶ εὐδαιμονία. Ἂν λοιπὸν αὐτὴ ἡ βιολογικὴ πεῖρα, ἥτις βεβαίως δὲν δύναται ἢ νὰ εἶναι ἐλλιπὴς καὶ ἀνακριβής, τόσας σημαντικὰς ὠφελείας παρέχει εἰς τὸν ἄνθρωπον, πόσην ἆρά γε ὠφέλειαν θὰ παρέχωσιν εἰς αὐτὸν γνώσεις ἐπιστημονικαὶ καὶ ἀκριβεῖς καὶ ἄφθονοι; Ἂν σκεφθῶμεν τοιουτοτρόπως, ἐκπληττόμεθα ἀληθῶς διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἀλήθεια ὅτι πρὸς παραγωγὴν ζωϊκῆς θερμότητος ἀπαιτεῖται κατανάλωσις ὕλης τινὸς ὡρισμένης καὶ ὅτι κερδίζομεν αὐτὴν τὴν ὕλην, ἂν διὰ καταλλήλων μέσων φροντίσωμεν νὰ διατηρήσωμεν τὴν ὑπάρχουσαν θερμότητα—συμπέρασμα καθαρῶς θεωρητικὸν—, αὐτὴ ἡ ἀλήθεια πόσον πλοῦτον δὲ παρήγαγεν εἰς τοὺς σιτεύοντας ζῷα! Εὑρέθη δηλαδὴ ὅτι, ὅταν τρέφωμεν ζῷα εἰς μέρη θερμά, ἐξοικονομοῦμεν τροφήν. Τοῦτ' αὐτὸ λέγεται καὶ περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς τροφῆς. Τὰ πειράματα τῶν φυσιολόγων ἔδειξαν ὅτι οὐ μόνον ἡ ἀλλαγὴ τῆς τροφῆς εὐεργετεῖ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ἡ μικτὴ τροφὴ ἐν ἑκάστῳ φαγητῷ διευκολύνει τὴν πέψιν. Καὶ τοῦτο ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὴν σιτευτικήν. Ἡ ἀνακάλυψις ὅτι ἡ κεφαλικὴ ἀσθένεια, ὑπὸ τῆς ὁποίας τόσαι χιλιάδες προβάτων κατ' ἔτος ἀπέθνησκον, καὶ ἥτις παρήγετο ὑπὸ παρασίτου πιέζοντος τὸν ἐγκέφαλον, ἡ ἀνακάλυψις λέγω ὅτι ἡ ἀσθένεια αὕτη θεραπεύεται, ἂν ἀνοιχθῇ τὸ γινόμενον ἀπαλὸν τῆς κεφαλῆς μέρος, εἶναι μία εὐεργεσία, τὴν ὁποίαν χρεωστεῖ ἡ γεωργικὴ εἰς τὴν βιολογίαν.

Ἀκόμη ἔχομεν νὰ ἀναφέρωμεν μίαν ἐπιστήμην, ἥτις ἀσκεῖ ἐπίσης μεγάλην ῥοπὴν εἰς τὸ πρακτικὸν τοῦ βίου ἡμῶν στάδιον—ἡ ἐπιστήμη τῆς κοινωνίας ἢ κοινωνιολογία. Ἄνθρωποι, οἵτινες καθ' ἡμέραν ἐξετάζουσι τὴν ἀξίαν τῶν κυκλοφορούντων νομισμάτων, προλέγουσι πῶς θὰ γίνωσιν οἱ καρποί, ὁ βάμβαξ, τὸ μαλλίον, προσδιορίζουσιν ἐκ τῶν προτέρων τὴν μέσην αὐτῶν τιμὴν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, προβλέπουσιν ὅτι θὰ γίνωσι πόλεμοι καὶ ὅτι οὗτοι θὰ λάβωσι τοιαύτην ἔκβασιν, ὁρίζουσιν ἂν θὰ ἐπιτύχῃ αὐτὴ ἢ ἐκείνη ἐμπορικὴ ἐπιχείρησις ἢ μή, οὗτοι οἱ ἄνθρωποι σπουδάζουσι τὴν ἐπιστήμην τῆς κοινωνίας, εἰ καὶ περιπίπτουσιν εἰς χονδρὰ σφάλματα καὶ πλάνας. Πάντοτε ὅμως ἢ ἐκπληροῦνται οἱ προϋπολογισμοί των ἢ ὄχι, καθ' ὅσον οἱ συλλογισμοὶ αὐτῶν εἶνε ὀρθοὶ ἢ μή. Ὄχι μόνον ὁ ἐργοστασιάρχης καὶ ὁ μεγαλέμπορος ὀφείλουσιν ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσι αὐτῶν νὰ ἄγωνται ὑπὸ τῶν ὑπολογισμῶν τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, ὧν ἡ ὀρθότης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνώσεως ἀπείρων ἀρχῶν, τὰς ὁποίας βεβαίως διδάσκει ἡ κοινωνιολογία, ἀλλὰ καὶ ὁ μικρέμπορος ἔχει ὄχι ὀλιγωτέραν τούτων ἀνάγκην.

Ταῦτα τὰ μαθήματα, τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας, τὴν γεωλογίαν, τὴν βιολογίαν, τὴν κοινωνιολογίαν θεωρῶ ἀναγκαῖα νὰ καλλιεργηθῶσι μετὰ πλείστης ὅσης ἐπιμελείας καὶ παρ' ἡμῖν. Καθ' ἡμέραν μᾶλλον καὶ μᾶλλον πολιτιζόμενοι καὶ προωρισμένοι νὰ ἀπολαύωμεν τῶν προϊόντων τῶν τεχνῶν, τὰ ὁποῖα ὁσημέραι γίνονται ἐπιστημονικώτερα, ὀφείλομεν πρὸς ὀρθὴν τούτων χρῆσιν καὶ ἐπιστημονικῶς νὰ μορφώμεθα. Εἰς ποίαν κατάστασιν θὰ εὑρίσκοντο τὰ ἔθνη, ἡ Ἀγγλία ἐπὶ παραδείγματος, ἂν οἱ μέλλοντες νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν κοινωνίαν ἄνθρωποι δὲν μετεῖχον καὶ ἄλλης πρακτικωτέρας παιδεύσεως ἢ ἐκείνης μόνον, ἣν παρέχουσι τὰ δημόσια σχολεῖα. Ἡ ὁσημέραι διαδιδομένη γνῶσις τῶν φυσικῶν νόμων, οἵτινες προϊόντος τοῦ χρόνου κατέστησαν ἡμᾶς ἱκανοὺς νὰ ὑποτάξωμεν τὴν φύσιν εἰς τὰς ἀνάγκας ἡμῶν, οἵτινες καὶ εἰς τοὺς κοινοὺς ἐργάτας τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν παρέχουσι τόσας ἀπολαύσεις καὶ ἀναπαύσεις, ὅσας πρὸ ὀλίγων ἑκατονταετηρίδων δὲν ἠδύναντο οὐδὲ βασιλεῖς νὰ ἐξαγοράσωσι, δὲν ὀφείλεται βεβαίως εἰς τὴν τοιαύτην, ὅπως γίνεται παρ' ἡμῖν, παίδευσιν τῆς νεολαίας. Αἱ οὐσιώδεις γνώσεις, δι' ὧν ἡ Ἀγγλία ἀνεδείχθη ἔθνος μεγαλουργόν, αὐταὶ αἱ γνώσεις ἀνεπτύχθησαν ἐν γωνίαις καὶ ὑπογείοις. Καὶ ἂν δὲν ἦσαν καὶ τοιαῦτα σχολεῖα πάνταχοῦ διαδεδομένα, ὁ κόσμος θὰ εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς τὸν μεσαιῶνα.

Ἤδη ἐμβαίνομεν εἰς τὸ τρίτον μέρος τοῦ θέματος ἡμῶν, περὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων. Ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι κατά τινα παράδοξον τρόπον ἡ ἀνθρωπότης ἐξηφανίζετο, ὥστε οὐδὲ ἴχνος νὰ ἀπομείνῃ εἰς τὸ μέλλον ἢ μόνον τὰ διδακτικὰ βιβλία καὶ τὰ τετράδια τῶν μαθητῶν, εἰς ποίαν ἆρά γε ἀπορίαν θὰ εὑρίσκετο ἀρχαιολόγος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὴ εὑρίσκων οὐδὲν σημεῖον, ἐξ οὗ νὰ ἠδύνατο νὰ ἐξιχνιάσῃ ὅτι οἱ μαθηταὶ οὗτοι ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ γίνωσί ποτε γονεῖς. Θὰ συνεπέραινε καὶ πολὺ δικαίως, ὅτι τὰ βιβλία ταῦτα θὰ ἦσαν βεβαίως προωρισμένα διά τινα ἀγάμων τάξιν. Ἐδῶ βλέπω, θὰ ἔλεγε, νὰ καλλιεργῶνται μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἀρχαῖαι γλῶσσαι, διὰ τὴν ἰδικήν των ὅμως γλῶσσαν τὴν καθωμιλημένην φαίνεται ὅτι δὲν τοὺς ἔμελε πολύ, ἀλλὰ περὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων των δὲν βλέπω οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην φροντίδα νὰ καταβάλλωσι. Δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ ἦσαν τόσον μωροί, ὥστε νὰ μὴ ποιῶνται οὐδένα λόγον περὶ τόσον σπουδαίου πράγματος. Τὰ βιβλία λοιπὸν ταῦτα θὰ ἦσαν προωρισμένα διὰ μοναχούς. Τῇ ἀληθείᾳ, δὲν εἶναι ἐκπληκτικόν, ἀφ' οὗ γνωρίζομεν

ὅτι ἐκ τῆς καλῆς ἢ κακῆς τῶν ἐκγόνων ἀνατροφῆς ἐξαρτᾶται ὁ ὅλος αὐτῶν βίος, ἡ εὐδαιμονία ἢ ἡ κακοδαιμονία αὐτῶν, ἐν τούτοις οὐδὲ λέξιν νὰ λέγωμεν εἰς ἐκείνους περὶ ἀνατροφῆς, οἵτινες θὰ γίνωσί ποτε γονεῖς; Δὲν εἶναι φρικαλέον, τὴν τύχην μιᾶς νέας γενεᾶς νὰ ἀφίνωμεν νὰ ἀνατρέφωσιν ἄλλοι συνήθειαι, νὰ ἀφίνωμεν νὰ ἀνατρέφῃ ἡ τύχη, ἢ ἀμαθεῖς καὶ ἀπαίδευτοι τροφοί, ἀμαθεῖς καὶ ἀπαίδευτοι διδάσκαλοι; Ἂν ἔμπορός τις ἐπιχειρήσῃ εἰς μίαν ἐργασίαν, χωρὶς νὰ ἔχῃ γνῶσιν τῆς ἀριθμητικῆς ἢ χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ νὰ τηρῇ τὰ κατάστιχά του, θὰ ἐκαλοῦμεν πάντες αὐτὸν μεγαλοφώνως ἀνόητον καὶ θὰ ἐπροφητεύομεν εἰς αὐτὸν κακὰ ἐπακόλουθα. Ἢ ἂν ἐπιχειρήσῃ τις νὰ γίνῃ χειρουργὸς χωρὶς νὰ ἔχῃ σπουδάσῃ ἀνατομικήν, θὰ ἐθαυμάζομεν τὸ θράσος τοῦ ἀνθρώπου καὶ θὰ ᾠκτείραμεν τοὺς πάσχοντας. Ἀλλὰ τὸ νὰ βλέπωμεν γονεῖς ἀνατρέφοντας τὰ τέκνα των χωρίς ποτε οὐδὲ κἂν νὰ ἐσκέφθησαν οὔτε περὶ σωματικῆς, οὔτε περὶ ἠθικῆς οὔτε περὶ διανοητικῆς ἀνατροφῆς, τοῦτο οὔτε ἔκπληξιν μᾶς διεγείρει πρὸς τοὺς πράττοντας οὔτε ἔλεον καὶ οἶκτον πρὸς τὰ θύματα αὐτῶν. Εἰς τὰς δέκα χιλιάδας, αἵτινες φονεύονται, πρόσθεσε ἑκατὸν χιλιάδας, οἵτινες διάγουσι βίον καχεκτικὸν καὶ ἑκατομμύρια, οἵτινες δὲν ἀπολαύουσιν, ὅσης ὑγιείας ἠδύναντο νὰ ἀπολαύωσι, καὶ τότε θὰ ἔχῃς μίαν κατὰ προσέγγισιν ἰδέαν περὶ τοῦ δυστυχήματος, τὸ ὁποῖον καθ' ἡμέραν ἐπαναλαμβάνεται διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν νόμων τῆς ζωῆς. Λάβετε καιρὸν μίαν στιγμὴν καλῶς νὰ σκεφθῆτε, ὅτι ἀπὸ τὰς κατὰ πᾶσαν ὥραν γινομένας ἔστω καὶ μικρὰς ἐπιδράσεις τῆς ἀνατροφῆς ἐξαρτᾶται ἡ εὐδαιμονία ἢ ἡ κακοδαιμονία τοῦ ὅλου ἡμῶν βίου, ὅτι εἴκοσιν ὁδοὶ ὑπάρχουσι, καθ' ἃς γίνεται ἡ ἀνατροφή, ὅπως δὲν πρέπει νὰ γίνηται, καὶ μία ἴσως καθ' ἣν γίνεται χρῆσις ὀρθῆς παιδεύσεως καὶ τότε θὰ καταλάβητε τὴν κολοσσιαίαν βλάβην, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ ἐν χρήσει ἄλογος καὶ ἐν πολλοῖς ἄσκοπος τῆς ἀνατροφῆς μέθοδος. Ὁ ἀνόητος περιορισμὸς τῶν παιδίων, ἡ μονότονος τροφὴ ἢ ἡ ἀνεπαρκής, βλάπτει ἀνεπαισθήτως τὰς σωματικὰς αὐτῶν δυνάμεις, ἐξ οὗ καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν αὐξηθέντων πρὸς ἐργασίαν μειοῦται. Ὅταν υἱοὶ ἢ θυγατέρες δεικνύωνται νοσηροὶ καὶ ἀδύνατοι, οἱ γονεῖς θεωροῦσι τὸ συμβὰν τοῦτο προωρισμένον ὑπὸ τῆς θείας προνοίας. Τοῦτο τὸ κακὸν γίνεται, λέγουσιν, ἄνευ αἰτίας, ἢ αἱ αἰτίαι εἶναι ὑπερφυσικαί. Ταῦτα εἶναι καθαρὰ φληναφήματα. Ἐν τισι περιστάσεσιν ἀληθῶς αἱ αἰτίαι εἶναι κληρονομικαί. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὅμως εἶναι οἱ γονεῖς αὐτοὶ αἴτιοι τῶν ἀλγηδόνων, τῶν νόσων, τῆς κλίσεως πρὸς τὴν μελαγχολίαν καὶ τῆς ἄλλης τῶν δυστυχῶν τούτων τέκνων κακουχίας. Αὐτοὶ ἀνεδέχθησαν νὰ ἐποπτεύωσι κατὰ πᾶσαν ὥραν τὴν ζωὴν τῶν τέκνων των. Ἀλλὰ μὲ ἀφροντιστίαν ἀσυγχώρητον ὠλιγώρησαν νὰ μάθωσι τοὺς νόμους τῆς ζωῆς, ἐφ' ἧς οὗτοι κατὰπᾶσαν στιγμὴν προστάττουσι καὶ ἀπαγορεύουσι. Ἀμαθεῖς ὄντες τῶν στοιχειωδῶν τῆς φυσιολογίας νόμων ἔθαψαν, χωρὶς βεβαίως νὰ αἰσθάνωνται, τὴν σωματικὴν εὐεξίαν τῶν τέκνων των καὶ οὕτως οὐ μόνον ἀσθένειαν καὶ πρόωρον θάνατον αὐτοῖς παρεσκεύασαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκγόνους των εἰς τὰ αὐτὰ δυστυχήματα διὰ τῆς ἀπερισκεψίας των προώρισαν.

Ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς βλάβη δὲν εἶνε σμικροτέρα καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ ἀνατροφῇ. Πρὸς τοῦτο ἂς λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν νέαν μητέρα καὶ τὰ πρὸς ἀνατροφὴν παρ' αὐτῆς πραττόμενα. Δὲν παρῆλθον πολλὰ ἔτη, ἀφ' ὅτου κατέλιπε τὸ σχολεῖον, ἐν ᾧ τὸ πλεῖστον τῆς νεότητος κατέτριψεν. Ἡ μνήμη της εἶνε φορτωμένη μὲ λέξεις, ὀνόματα καὶ ἀριθμούς, ἡ δὲ διάνοιά της μόλις ἀνεπτύχθη κατά τι διὰ τῶν μαθημάτων. Καὶ περὶ μὲν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν πρέπει νὰ μεταχειρίζεται αὐτὴ τὸ ἀναθάλλον πνεῦμα τῶν τέκνων της, οὐδὲ μίαν ἐν τῷ σχολείῳ περὶ τούτου λέξιν ἤκουσε, τὰ δὲ διδαχθέντα μαθήματα οὐδ' ἐλάχιστον καθιστῶσιν αὐτὴν ἱκανὴν νὰ ἐπινοήσῃ ἰδίας μεθόδους.

Ἀφ' οὗ δὲ ἐτελείωσε τὸ σχολεῖον, ἡ προσοχὴ αὐτῆς ἴσως περιεσπάσθη μὲ μουσικήν, μὲ τὸν συρμὸν καὶ τὴν παρασκευὴν τῶν πρὸς τὸν συρμὸν ἀπαιτουμένων ἢ μὲ ἀνάγνωσιν μυθιστορημάτων καὶ διασκεδάσεις. Οὐδὲ στιγμὴ ἀφιερώθη πρὸς ἐκμάθησιν τῶν δυσχερῶν καθηκόντων, τὰ ὁποῖα ἔχει μήτηρ πρὸς τέκνον νὰ ἐκτελέσῃ, οὐδὲ ἀπέκτησε τοσαύτην καὶ τοιαύτην παίδευσιν, ἥτις θὰ καθίστα αὐτὴν ἱκανὴν καὶ μετὰ ταῦτα, ὅταν θὰ ζῇ μεταξὺ τῶν ἀναγκῶν, νὰ δύναται νὰ παιδεύσῃ ἑαυτὴν πρὸς τοιαύτας ὑποχρεώσεις. Τοιαύτην μητέρα παρατήρησον ἐδῶ καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ εἰς αὐτὴν ἐμπεπιστευμένου καὶ ἀναπτυσσομένου ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος. Ἰδὲ αὐτὴν πῶς ἐν τῇ παντελεῖ ἀγνοίᾳ τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα καθ' ἑκάστην διαχειρίζεται, ἀναλαμβάνει νὰ ἐκτελέσῃ, ὅτι μόνον τῇ βοηθείᾳ ἀκριβοῦς γνώσεως μόλις, καὶ τότε ἴσως ἀτελῶς, δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ. Δὲν ἠξεύρει τίποτε περὶ τῆς φύσεως τῶν συναισθημάτων καὶ τῶν παθήσεων τῆς ψυχῆς, οὔτε περὶ τῆς βαθμιαίας αὐτῶν ἀναπτύξεως, οὔτε περὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς. Τινὰ συναισθήματα θεωρεῖ καλά, τὰ ὁποῖα ἴσως δὲν εἶναι, ἄλλα πάλιν κακά, τὰ ὁποῖα ἠμπορεῖ νὰ μὴ ἔχωσιν οὕτως. Καὶ καθὼς δὲν γνωρίζει τίποτε περὶ τῆς σωματικῆς καταστάσεως, ἐπίσης δὲν γνωρίζει τίποτε καὶ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων. τὰ ὁποῖα αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ χρῆσις θὰ ἔχῃ ὡς ἐπακολούθημα. Ἐκ πάντων δὲ τούτων, τί ἄλλο δύναται νὰ προκύψῃ, ἢ αἱ ἀπαίσιαι συνέπειαι, τὰς ὁποίας κατὰ πᾶσαν στιγμὴν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχομεν; Καὶ ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει τὰ πνευματικὰ φαινόμενα, διατὶ ταῦτα γίνονται οὕτως καὶ ποῖαι αἱ τούτων συνέπειαι, διὰ τοῦτο ἡ ἀνάμιξις αὐτῆς εἰς τὰ τῆς ἀνατροφῆς ἀποβαίνει βλαβερωτέρα ἢ ἡ ἐντελὴς αὐτῆς ἀποχή. Αὐταὶ ἢ ἐκεῖναι αἱ πράξεις τοῦ παιδίου, αἵτινές εἰσιν

ὅλως κανονικαὶ καὶ καίριοι καὶ ὠφέλιμοι ἐμποδίζονται καὶ πολεμοῦνται ἀκαταπαύστως παρ' αὐτῆς, καὶ τοιουτοτρόπως καταστρέφει τοῦ παιδὸς τὴν φαιδρότητα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, ταράττει τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς του καὶ καθιστᾷ αὐτὸ ψυχρὸν καὶ ἀπαθές. Θέλουσα πάλιν ἐξ ἄλλου μέρους νὰ προτρέψῃ τὰ τέκνα της πρὸς πράξεις, τὰς ὁποίας αὐτὴ θεωρεῖ καλάς, ἐνεργεῖ τοῦτο ἢ δι' ἀπειλῶν ἢ διὰ δώρων ἢ διὰ τῆς διεγέρσεως τῆς ἐπιθυμίας τοῦ παιδὸς πρὸς τὸν ἔπαινον, ὀλίγον σκεπτομένη, ποῖον πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ πάντοτε τὸ ἐσωτερικὸν ἐλατήριον, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀντὶ τῶν εὐγενῶν συναισθημάτων ἀνοίγει τὴν θύραν εἰς τὴν ὑποκρισίαν, εἰς τὸν φόβον, εἰς τὸν ἐγωϊσμόν. Καὶ ἐν ᾧ ζητεῖ νὰ ἐμφυτεύσῃ εἰς αὐτὸ τὴν φιλαλήθειαν, παρέχει εἰς αὐτὸ παράδειγμα φιλαναληθείας ἑαυτήν, ἥτις ἀπειλεῖ, χωρὶς καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰς ἀπειλάς. Καὶ ἐν ᾧ διδάσκει αὐτὰ νὰ μάθωσι τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν αὐτοδιοίκησιν, τιμωρεῖ τὰ μικρὰ συχνάκις μὲ ἀγανάκτησιν διὰ πράξεις, αἵτινες δὲν εἶναι ἄξιαι τιμωρίας. Μὴ γνωρίζουσα λοιπὸν τοὺς νόμους, εἰς οὓς ὑπείκει καὶ καθ' οὓς μορφοῦται καὶ ἀναπτύσσεται τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, πράττει εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε κατὰ τὴν ἑκάστοτε ἑαυτῆς ψυχικὴν διάθεσιν, αἱ δὲ πράξεις αὐτῆς στεροῦνται τῆς ἐπιμονῆς καὶ ἑπομένως τῆς βαθείας ἐπιδράσεως. (ἀκολουθεῖ)

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

(Συνέχεια ἴδὲ φυλλ. Ἐκπ. 5).

Εἴδομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ πῶς σχηματίζονται τὰ αἰσθήματα. Τὰ νεῦρα τὰ αἰσθητικά, τὰ ὁποῖα εἶναι πανταχοῦ τοῦ δέρματος ἐξηπλωμένα, ἵνα δέχωνται τοὺς ἐρεθισμοὺς καὶ μεταφέρωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κεφαλήν, μάλιστα δὲ τὰ νεῦρα τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, ὅταν ἐρεθισθῶσι, εὐθὺς μεταφέρουσι τὸν ἐρεθισμὸν αὐτὸν εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ ἐκεῖ ὡς φθάσῃ μεταποιεῖται κατὰ τρόπον μυστηριώδη εἰς αἴσθημα. Ἐὰν π. χ. διὰ βελόνης κεντήσωμεν τὴν χεῖρα ἡμῶν, τὸ νεῦρον, ὅπερ ἐκεντήθη, μεταφέρει τὸ κέντημα αὐτὸ εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἐκεῖ δὲ τὸ κέντημα γίνεται πόνος. Ὥστε πόνον αἰσθανόμεθα μόνον, ἀφ' οὗ τὸ κέντημα φθάσῃ εἰς τὸν ἐγκέφαλον. Συμβαίνει δὲ ἐνίοτε, ὅταν ἔχωμεν τὸν νοῦν μας ἀλλαχοῦ ἐστραμμένον π. χ. ἐὰν φιλονικῶμεν μέ τινα καὶ προσέχωμεν εἰς τὰς ὕβρεις, ἃς λέγει ἐναντίον ἡμῶν, νὰ φθάσῃ ὁ ἐρεθισμὸς εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ νὰ μὴ ἐννοήσωμεν τὸν πόνον. Ἐνθυμούμεθα τί συνέβη ἔν τινι συμπλοκῇ νέων, οἵτινες διὰ πιστολίων καὶ μαχαιρῶν εἶχον συμπλακῇ, ἵνα φονεύσωσιν ἀλλήλους. Ἵνα προλάβωμεν τὸ ἀναπόφευκτον δυστύχημα παρενέβημεν καὶ ὠθήσαμεν τὸν κρατοῦντα τὸ πιστόλιον μακρὰν ὑψώσαντες αὐτὸ καὶ κενώσαντες εἰς τὸν ἀέρα, ὅτε ὁ ἄλλος ἐπωφεληθεὶς τὸν καιρὸν καὶ τὴν ταραχὴν καὶ τὸ σκότος, διότι συνέβαινον ἐν καιρῷ νυκτός, ἐτρύπησε τὸν ἀντίπαλόν του εἰς τὸν μηρὸν ἀρκετὰ βαθέως διὰ τῆς μαχαίρας του, χωρὶς ὁ πληγωθεὶς νὰ αἰσθανθῇ οὐδεμίαν ἀλγηδόνα, χωρὶς μάλιστα νὰ καταλάβῃ ὅτι ἐπληγώθη. Ὅτε δὲ ἠσθάνθη ὑγρὸν τὸν μηρόν του ἐκ τοῦ ρέοντος αἵματος, ἠρώτησε «Πόθεν εἶναι τὰ αἵματα ταῦτα ; μὲ ἔσφαξαν». Ἡμεῖς τὸν διεβεβαιώσαμεν ὅτι τὰ αἵματα ἦσαν ἐκ τοῦ ἄλλου, ὅστις εἶχε πληγωθῇ ἐκ τοῦ πιστολίου καὶ ἐπίστευσεν εἰς τοῦτο. Μετ' ὀλίγον δέ, ἀφ' οὗ συνῆλθε, ἤρχισε νὰ αἰσθάνηται πόνους καὶ τότε ἐνόησεν ὅτι ἐπληγώθη. Ἐνταῦθα ὁ ἐρεθισμὸς ἔγεινε ἀρκούντως ἰσχυρός, διεβιβάσθη εἰς τὸν ἐγκέφαλον, μετεποιήθη εἰς αἴσθημα, ἀλλὰ δὲν ἐγένετο ἡ ἀντίληψις τοῦ αἰσθήματος. Ποσάκις δὲν συμβαίνει ἡμῖν, ὅταν ἔχωμεν τὸν νοῦν ἡμῶν προσηλωμένον νὰ ἐρωτώμεθά τι καὶ κατόπιν, ἀφ' οὗ παρέλθῃ χρόνος καὶ τελειώσωμεν τὰς ἰδίας ἡμῶν σκέψεις, τότε νὰ ἀπαντῶμεν, ὡς νὰ ἐγένετο ἡ ἐρώτησις τώρα. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν εἰς τὴν γένεσιν τοῦ αἰσθήματος καὶ ἡ σύμπραξις τῆς ψυχῆς. Ἂν ἡ ψυχὴ δὲν συμπράττῃ εἴτε διότι ἀπασχολεῖται ἀλλαχοῦ, εἴτε διότι διὰ λόγους φυσιολογικοὺς ἀργεῖ, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ βαθεῖ ὕπνῳ, ἐν τῇ χλωροφορμίσει, τότε οὐδὲν αἴσθημα αἰσθανόμεθα, εἰ καὶ γίνεται ὁ ἐρεθισμὸς καὶ διαβιβάζεται εἰς τὸν ἐγκέφαλον. Ὅτι δὲ γίνεται καὶ ἡ μετατροπὴ αὐτοῦ εἰς αἴσθημα, οὐ ἡμεῖς ὅμως δὲν λαμβάνομεν γνῶσιν, φαίνεται ἐξ ὅσων ἀνωτέρω εἴπωμεν περὶ τῶν συμβαινόντων ἡμῖν ἐν ἐγρηγόρσει· διότι τότε μετὰ πάροδον χρόνου, ὅτε οὐδεὶς πλέον ἐρεθισμὸς ἐργάζεται, ἀναμιμνησκόμεθα τοῦ αἰσθήματος, ὅπερ εἶχεν ἀκριβῶς τότε γεννηθῇ, ὅτε ἐπενήργησεν ὁ ἐρεθισμός. Περίεργον δὲ πρᾶγμα συμβαίνει ἐνταῦθα μὲ τὸν ὑπνωτισμόν. Ἐγινόμεθα πρό τινος χρόνου αὐτόπται τοῦ ἑξῆς συμβάντος. Εἷς νέος μαθητὴς τοῦ γυμνασίου εἶχεν ὑπνωτισθῇ παρ' ἄλλου μαθητοῦ, ὅστις εἶχε μάθῃ τὴν τέχνην τοῦ ὑπνωτίζειν παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις τοιαῦτα πειράματα ὑπνωτισμοῦ ἐκτελέσαντος Ξύνκη. Ἀφ' οὗ κατέλαβεν αὐτὸν τέλειος ὑπνωτισμός, ὁ ὑπνωτιστὴς ἐνέπηξεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὑπνωτισθέντος δύο βελόνας, χωρὶς τὴν ἐλαχίστην οὔτος νὰ δείξῃ ἀλγηδόνα ἢ παραμικρὰν αἴσθησιν. Ἐν τούτοις οὗτος συνδιελέγετο, ἐρωτώμενος ἀπεκρίνετο, ἔπαιζε τεμάχια τετραχόρδου ἀπὸ μνήμης, ἃ ἐγίνωσκεν. Ἔπειτα ἔθεσεν ὁ ὑπνωτιστὴς εἰς τὸ στόμα τοῦ ὑπνωτισμένου τεμάχιον ἄρτου εἰπὼν αὐτῷ ὅτι εἶναι παγωτόν. Ὁ ὑπνωτισμένος ἔφαγε τοῦτο ποιήσας τοὺς μορφασμούς, οὓς κάμνομεν, ὅτε τρώγωμεν παγωτόν. Ἀλλ' αἴφνης λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ὑπνωτιστής· Σὲ ἐγέλασα, αὐτὸ δὲν εἶναι παγωτόν, εἶναι σκόροδον. Εὐθὺς ὁ ὑπνωτισμένος ἔκαμε τοὺς μορφασμοὺς τοῦ τρώγοντος ἡδέ τι πρᾶγμα. Ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων βλέπομεν ὅτι ἐν τῷ ὑπνωτισμῷ, ἐν ᾧ ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται τῶν λεγομένων καὶ ἀποκρίνεται εἰς αὐτά, ἐπέρχεται εἰς

τὸν ἄνθρωπον ἀναισθησία. Καὶ παλαιότερα μετεχειρίζοντο αὐτὸν εἰς τὰς ἐγχειρήσεις. Τώρα ὅμως κάμνουσι χρῆσιν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀναισθησίας τοῦ χλωροφορμίου, δι' οὗ κατορθοῦται νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς πλήρη ληθαργίαν, ὥστε καὶ κατὰ τὰς βαρυτάτας ἐγχειρήσεις, κατὰ τὴν ἀποκοπὴν π. χ. χειρῶν καὶ ποδῶν οὐδένα πόνον νὰ αἰσθάνεται, ἀλλ' οὐδὲ τί γίνεται εἰς αὐτόν. Τοιαύτην δὲ ἀναισθησίαν δύναται νὰ φέρῃ τις καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως πάγου ἢ χιόνος εἰς μέρος τι τοῦ σώματος, ὃ θέλει νὰ ποιήσῃ ἀναίσθητον. Ἡ ἰατρικὴ μεταχειρίζεται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τῆς τοπικῆς ἀναισθησίας τὸν αἰθέρα ἢ τὴν κοκαΐνην. (Ἀκολουθεῖ).

ΔΙΑΨΕΥΣΙΣ ΨΕΥΔΟΛΟΓΗΜΑΤΩΝ

Δημοδιδάσκαλοι παρεπονέθησαν ἡμῖν ὅτι ὑπάλληλοι τοῦ τμήματος τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ κακῶς ἐννοουμένου ζήλου πρὸς τὸν προϊστάμενον τοῦ τμήματος, οὗ θέλουσι νὰ θεραπεύσωσι τὰ ἰδιωτικὰ συμφέροντα, λησμονοῦντες τὴν θέσιν των προσπαθοῦσι διὰ παντοίων ἀπειλῶν νὰ παραπείσωσιν αὐτοὺς ὅτι ἡ μόνη σωτηρία αὐτῶν ἔγκειται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ εἰς τὸ σχολεῖον αὐτῶν τῶν βιβλίων τοῦ κ. Χ. Παπαμάρκου καὶ Γεωργαντᾶ. Οἱ κ. οὗτοι ἀγνοοῦσι φαίνεται ὅτι οἱ δημοδιδάσκαλοι σήμερον εἶναι νέοι τυχόντες ὀρθῆς ἐν τοῖς Διδασκαλείοις παιδεύσεως καὶ ἔχουσι ἕκαστος ὡρισμένας ἰδέας καὶ πεποιθήσεις, ἃς δὲν δύνανται νὰ ἀνταλλάξωσι τόσον εὐκόλως, ὅσον πολλὰς δυσκολίας καὶ ἂν παρεμβάλλωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις των ἐν τῷ τμήματι, ὅσον φοβερὰς κατ' αὐτῶν ἀπειλὰς καὶ ἂν τολμῶσι νὰ λέγωσι οἱ ταπεινοὶ κόλακες, οἱ ἀναδεχθέντες νὰ ὑπηρετῶσιν ὡς ὄργανα διαφθορᾶς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Νομίζομεν ὅτι ὁ κ. Ὑπουργός, πρὸς ὃν ἐδώκαμεν τὰ ὀνόματα τῶν παρεκτρεπομένων ὑπαλλήλων, θὰ σωφρονίσῃ αὐτοὺς καὶ θὰ ἀναγκάσῃ νὰ περιορίζωνται ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τῶν πράξεων τοῦ ὑπουργείου καὶ εἰς οὐδὲν πλέον. Ἐν τοιαύτῃ εὐκαιρίᾳ γνωρίζομεν εἰς τοὺς διδασκάλους, ὅτι οὐδαμῶς εἶναι ἀληθὲς τὸ λεγόμενον ὅτι ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐνδιαφέρεται εἰς τὴν διάδοσιν τῶν βιβλίων τοῦ κ. Παπαμάρκου, τοὐναντίον φρονοῦμεν ἐξ ὅσων βλέπομεν καὶ γινώσκομεν ὅτι ἀποδοκιμάζει πάντα τὰ συντελεσθέντα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὑπὸ τοῦ κ. Τμηματάρχου, ἐνδιαφέρεται δὲ ὑπὲρ τελειοτέρας λειτουργίας τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ ἰδίᾳ ὑπὲρ θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς τῶν ἑλληνοπαίδων παιδεύσεως. Κατὰ ταῦτα οἱ δημοδιδάσκαλοι δύνανται ἀφ' ἑαυτῶν νὰ κρίνωσι, ἂν τὰ βιβλία τοῦ κ. Τμηματάρχου ὑπηρετῶσι καὶ κατ' ἐλάχιστον τὰς ἰδέας τοῦ κ. Ὑπουργοῦ καὶ συνεπῶς ἂν εἶναι δυνατὸν αὐτὰ νὰ τυγχάνωσι τῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ ὑποστηρίξεως αὐτοῦ. Τοὐναντίον δὲ φρονοῦμεν ὅτι ὁ κ. Ὑπουργὸς μόνον πρὸς τὸ εἰσαχθὲν πρότερον διὰ πάντων τῶν Διδασκαλείων ἐθνικὸν σύστημα δύναται νὰ ἔχῃ ἀγαθὴν ὑπόληψιν καὶ μόνον τοιοῦτο σύστημα δύναται νὰ τύχῃ τῆς ἐνθέρμου αὐτοῦ ὑποστηρίξεως.

Ἐπ' ἴσης ψευδέστατα εἶναι τὰ διαδιδόμενα διὰ πολλῶν καταπτύστων πρακτόρων, ὅτι τὸ ὑπουργεῖον δι' ἐγκυκλίου συνέστησε τὰ βεβλία τοῦ κ. Παπαμάρκου. Τὸ τοιοῦτον οὔτε ἐγένετο οὔτε θὰ γίνῃ. Πιστεύομεν ὅτι τὰ τοιαῦτα σκάνδαλα γινόμενα γνωστὰ εἰς τοὺς ἁρμοδίους θὰ ἐγείρωσιν τὴν δικαίαν αὐτῶν ἀγανάκτησιν, οἱ δὲ δημοδιδάσκαλοι θὰ πατάξωσι τὴν προπέτειαν τῶν καπήλων στέλλοντες καὶ αὐτοὺς καὶ τὰ βιβλία των εἰς κόρακας.

Ἂν πρόκηται ὁ ἑλληνικὸς λαὸς νὰ παιδεύηται ἐν τοῖς νέοις σχολείοις μανθάνων ὅτι *ὁ ἔθνος εἶναι εὔμορφον ζῷον καὶ φιλελεύθερον, ὅτι ἔχει μικρὰν κεφαλὴν καὶ φωνὴν βαρυτόνου, ὅτι ἔχει ἀπέραντον νοημοσύνην, ὥστε νὰ δύναται κομψῶς νὰ χορεύῃ καὶ χαιρετίζῃ καὶ κεκρυμμένα πράγματα νὰ εὑρίσκῃ διὰ τῆς ἐμφύτου αὐτῷ μαντικῆς* (ἰδὲ Ἀναγνωσματάριον Παπαμάρκου καὶ Γεωργαντᾶ Τευχ. Γ. σελ. 118) καὶ μυρία ἄλλα παρόμοια μωρολογήματα καὶ φαντασιοπληξίας, τότε ἐρρέτωσαν καὶ διδάσκαλοι καὶ σχολεῖα καὶ παλαιὸν καὶ νέον σύστημα, καὶ ἂς ἀφεθῶσιν οἱ Ἑλληνόπαιδες μὲ τὸν φυσικὸν αὐτῶν νοῦν νὰ καλλιεργῶσι τὰς ἀμπέλους των καὶ τοὺς ἀγρούς των. Καὶ εἶναι μὲν ἐπαίσχυντον διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ὅτι εὑρέθησαν ἄνθρωποι ἀναβιβασθέντες ὑπὸ τῆς φατρίας εἰς τὰς ὑψίστας θέσεις καὶ διατηρούμενοι ἐν αὐταῖς, οἵτινες τοιούτων παιδευμάτων ἔκριναν ἄξιον τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἀλλὰ νὰ εὑρίσκωνται καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι τοσοῦτον μωροί, ὥστε νὰ ζητῶσι διὰ παντοίων ψευδολογημάτων νὰ ἀπατήσωσι τοὺς ἁπλουστέρους τῶν δημοδιδασκάλων πρὸς διάδοσιν τοιούτων βιβλίων, ἃ εἶναι ἄρνησις πάσης ἀνθρωπικῆς παιδεύσεως, τοῦτο εἶναι σύμπτωμα τῆς ἐσχάτης ἐκλύσεως, εἰς ἣν περιέστησαν τὰ ἡμέτερα πράγματα. Νομίζομεν δὲ ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποδείξωμεν εἰς τοὺς διδασκάλους τί ἐπιβάλλεται αὐτοῖς ὡς ἱερὸν καθῆκον ἀπέναντι τῆς νέας ταύτης ἐπιβουλῆς κατὰ τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων παιδεύσεως νὰ πράξωσιν. Ὄχι μόνον δὲν θὰ τιμωρηθῶσιν οἱ οὕτω πράττοντες, διότι εἰς οὐδένα αὐθάδη θὰ ἐπιτραπῇ νὰ ἐγείρῃ χεῖρα κατὰ τῶν εὐτόλμων καὶ εὐγενῶν διδασκάλων τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ θὰ τύχωσιν ἐπαίνων καὶ ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ὡς πρόμαχοι τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παιδεύσεως. Νομίζομεν δὲ ὅτι ὁ δημοδιδασκαλικὸς κλάδος ἠνδρώθη νῦν ἀρκούντως, ὥστε νὰ ἠξεύρῃ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ καὶ δικαιώματα, καὶ ὅτι ἀπατῶνται οἰκτρὰν πλάνην οἱ κουτοπόνηροι οἱ πιστεύοντες ὅτι δύνανται νὰ ἀπατήσωσιν ἢ νὰ ἀναγκάσωσι τοὺς δημοδιδασκάλους νὰ γίνωσι τυφλοὶ ὑπηρέται ἰδιωτελῶν σκέψεων ἀθετοῦντες τὰ πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ τοὺς μαθητάς των καθήκοντα.

ΓΝΩΜΑΙ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΤΕΘΕΝΤΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ

Καίτοι αἱ βιωτικαὶ συνθῆκαι καὶ κοινωνικαὶ ἐθιμοτυπίαι φέρουσιν ἐπὶ τῆς εὐρείας καὶ πεπλατυσμένης ῥάχεώς των ὁλόκληρον τὴν λύσιν τοῦ α' καὶ β' ζητήματος—λόγῳ τῆς ἐν Ἑλλάδι ὑφισταμένης ἐμμέσου φορολογίας καὶ τῆς ἀπαραιτήτως ἀναγκαίας εὐπρεποῦς παραστάσεως τῶν δημοδιδασκάλων,—ἐν τούτοις εἰς συμπλήρωσιν τῶν λελυμένων καὶ ἔν τισιν ἐπιβαλλομένου καθήκοντος λέγομεν τὰ ἑξῆς:

Ὁ βίος ἡμῶν ὡς δημοδιδασκάλων, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι λαμβάνει σάρκα ἡ κατὰ 20|00 κολόβωσις τῆς καὶ νῦν γλίσχρου μισθοδοσίας μας, καθίσταται ἀπεχθὴς καὶ ἥκιστα ἡμῖν τε καὶ τῷ ἔθνει ἀξιοπρεπής. Πατήρ, προστάτης πολυμελοῦς οἰκογενείας, ζῶν ἐν πολυδαπάνῳ πόλει, πῶς θέλετε νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς τόσας ἀνάγκας του διὰ τῶν 100 ἢ 80 ἢ 60 δραχμῶν, ὅσας τοῦτέστι θὰ λαμβάνῃ, ἐὰν ἐπέλθῃ καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο κτύπημα ἐπὶ τῆς φθισιώσης ἀπό τινος τάξεως τῶν δημοδιδασκάλων; Μήπως τάχα ὁ νέος δημοδιδάσκαλος, ὁ ἐπὶ τόσα ἔτη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον πονήσας, ὁ τὰ παιδία ἀγαπήσας καὶ ὑπὲρ αὐτῶν νυκτός τε καὶ ἡμέρας τὸν καλὸν ἀγωνιζόμενος ἀγῶνα, δὲν εἶναι ἄξιος κρείττονος τύχης ἑνὸς ἁπλοῦ ὑπογραμματέως πρωτοδικείου, ἑνὸς τελωνοφύλακος, ἑνὸς τέλος κατωτάτου οἰκον. ὑπαλλήλου; Πῶς τότε εἰς χεῖρας 60δράχμων, 80δράχμων ἢ 100δράχμων ὑπαλλήλων ἐμπιστεύονται τὰ τιμαλφέστατα κειμήλια τῆς φιλτάτης πατρίδος; Πῶς τότε ἐκ τοιαύτης ἀξίας ἀνθρώπων ἀναμένομεν νεολαίαν κρείσσονα τῆς ὑπαρχούσης καὶ κοινωνίαν ἀνδρικὸν καὶ ἑλληνοπρεπὲς φρόνημα ἔχουσαν; Ἀλλὰ θὰ εἴπητε τίθεται εἰς χρῆσιν ἡ τῶν διδάκτρων εἴσπραξις, ἤτοι ἡ ἀναξιοπρεπὴς ἐπαιτεία, ἡ ὑποβιβάζουσα τὸν διδάσκαλον ἀπέναντι τῶν μαθητῶν του καὶ τῆς ἐν ᾗ ζῇ κοινωνίας. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποτελεῖ φοβερὰν ὀπισθοδρόμησιν καὶ παιδαγωγικὸν σφάλμα μέγα.

Ἰδοὺ κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην ὁποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ μισθοδοσία τῶν ἀρρένων δημοδιδασκάλων.

Α' κατηγορία—δημοδιδάσκαλοι νέων Διδασκαλείων.

1. πρωτοβάθμιοι	δρ.	160
2. δευτεροβάθμιοι	»	140
3. τριτοβάθμιοι	»	120

Β' κατηγορία—δημοδιδάσκαλοι ἐκ παλαιοῦ Διδασκαλείου.

1. πρωτοβάθμιοι	δρ.	140
2. δευτεροβάθμιοι	»	120
3. τριτοβάθμιοι	»	100

Γ' κατηγορία—δημοδιδάσκαλοι ἐξ ἐπιτροπῶν.

1. πρωτοβάθμιοι	δρ.	120
2. δευτεροβάθμιοι	»	100
3. τριτοβάθμιοι	»	80

Δ' κατηγορία—δημοδιδάσκαλοι, ἱερεῖς καὶ ἐφημέριοι.

ἐκ νέων Διδασκαλ.	ἐκ παλ. Διδασκαλ.	ἐξ ἐπιτροπῶν
1. . . δρ. 140	1. . . δρ. 120	1. . . δρ. 100
2. . . » 120	2. . . » 100	2. . . » 80
3. . . » 100	3. . . » 80	3. . . » 60

Ἀ. Ἀ Λιμπερόπουλος

ΓΡΑΜΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Τῷ Δημοδιδασκάλῳ Ναυπακτίας ἐρωτῶντι ἂν ἐξεδόθη διαταγὴ τοῦ Ὑπουργείου ὑποχρεοῦσα τοὺς δημοδιδασκάλους νὰ εἰσάγωσι τὰ βιβλία τοῦ κ. Παπαμάρκου ἀποκρινόμεθα ὅτι **οὐδεμία τοιαύτη διαταγὴ ἐξεδόθη**, ὅτι οὐδὲν βιβλίον σήμερον εἶναι ὑποχρεωτικὸν διὰ τοὺς δημοδιδασκάλους καὶ ὅτι ἕκαστος δύναται νὰ προτιμᾷ τὸ βιβλίον καὶ ἀφόβως νὰ εἰσάγῃ αὐτὸ εἰς τὸ σχολεῖον του, ὅπερ θεωρεῖ ὅτι ἀναπτύσσει καὶ ἐξευγενίζει τοὺς μαθητάς του. Ὅλοι οἱ διδάσκαλοι νὰ κυτφάζητε ἀποκλειστικῶς τὸ καλὸν τῶν μαθητῶν σας καὶ ὅσα βιβλία εἰσάγετε εἰς τὰ σχολεῖά σας νὰ εἶναι τὰ κάλλιστα πάντων, ἀδιάφορον ποῖος τὰ ἔχει γεγραμμένα, ἂν ἔχει ὄνομα μέγα ἢ μικρόν, ἂν εἶναι ὑπάλληλος ἢ ἰδιώτης. Μὴ πιστεύετε δὲ τοὺς εἰς ψευδοπροφήτας, οἵτινες ἴδια συμφέροντα ἐπιδιώκοντες πλάττουσι μύθους, καὶ σᾶς ἐξαπατῶσι. Ὅστις ἀπορεῖ, ἂς ἀποτείνεται εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν.

Γ. Ρ. Πύργον.—Δ. Ρ. Βῶλον. Ὁ κ. Ὑπουργὸς θεωρεῖ τὸ τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων ὡς ζωτικώτατον ζήτημα καὶ τὸ ὧν οὐκ ἄνευ τῆς προόδου τῶν σχολείων. Ἀλλὰ θέλει ἐπιθεωρησιν ἀσκουμένην ὑπὸ σπουδαίων καὶ θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς ἄριστα ἐν τῇ παιδαγωγικῇ κατηρτισμένων ἀνδρῶν, εἰς οὓς θὰ ἐμπιστευθῇ τὴν καθοδήγησιν τῶν διδασκάλων εἰς τὸ ὀρθῶς παιδαγωγεῖν καὶ μεθοδικῶς διδάσκειν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος σκέπτεται νὰ χρησιμοποιήσῃ δύο τοὺς μᾶλλον ἐξέχοντας ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν παιδαγωγῶν, ὧν ὁ μὲν θὰ διορισθῇ ἐπιθεωρητὴς τῶν σχολείων Πελοποννήσου, ὁ δὲ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων. Εἰς τὸ μέτρον τοῦτο ἐπικροτοῦμεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιφυλάξεως, θὰ πραγματευθῶμεν δὲ περὶ αὐτοῦ ἰδίᾳ καὶ ἐν τῇ «Ἐκπαιδεύσει».

Παρακαλοῦνται οἱ κκ. συνδρομηταὶ νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν ἀποστολὴν τῆς συνδρομῆς των. Δεῖ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδέν ἐστι τῶν δεόντων γενέσθαι. Τοῦτο ἤτο ἀληθὲς καὶ ἐπὶ Δημοσθένους καὶ ἐπὶ τῶν συγχρόνων ἡμῖν Ἑλλήνων οὐχ ἥκιστα.

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ Τυπογραφείου ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ. 1893—3039